

anyagismeret

Mágneses tulajdonságok

Lágy- és keménymágneses anyagok

Dr. Mészáros István Attila

1

Mágneses tér $\Leftrightarrow$ anyag kölsönhatás

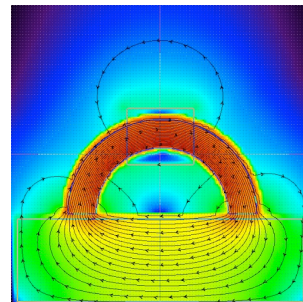
$$\bar{B} = \mu \bar{H}$$

$$\bar{B} = \mu_0 \mu_r \bar{H} = \mu_0 (\bar{H} + \bar{M})$$

$$\bar{M} = \kappa \bar{H} = \frac{1}{V} \sum \bar{P}_i$$

$$\mu_r = 1 + \kappa$$

Mágneses permeabilitás

 Mágneses szuszceptibilitás
(érzékenység)

$$\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7} \frac{Vs}{Am}$$

$$B \left[\frac{Vs}{m^2} = T \right]$$

$$H \left[\frac{A}{m} \right]$$

2

2

Mágneses anyagok csoportosítása

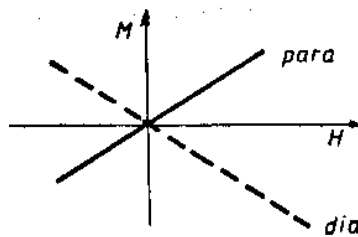
Gyengén mágneses anyagok

Dia (lezárt elektronhéj) $\kappa < 0$ ($\approx 10^{-5}$) Univerzális tulajd.
(Au, Pt, Ag, Si, Cu, Zn, Cd ...)

Para (legalább egy páratlan elektron) $\kappa > 0$ ($10^{-3} - 10^{-5}$)
(Mg, Al, Ti, W...)

Antimágnes

Mágnesezési görbék

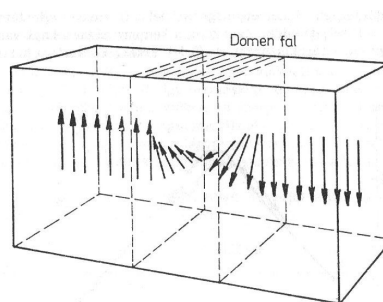

3

3

Rendezett mágneses szerkezetű anyagok

Domén szerkezet

Egyensúlyi állapotban, a domének mágnesezettsége
valamelyik könnyű mágnesezési irányba mutat. $\Rightarrow$
doménfalak típusai

Fe [100] $\Rightarrow$ 90° és 180° doménfalak

4

4

Rendezett mágneses szerkezetű anyagok típusai

Ferro ↑↑↑↑ (Fe, Co, Ni, Gd), ötvözetek, Heussler (Mn, Cr)

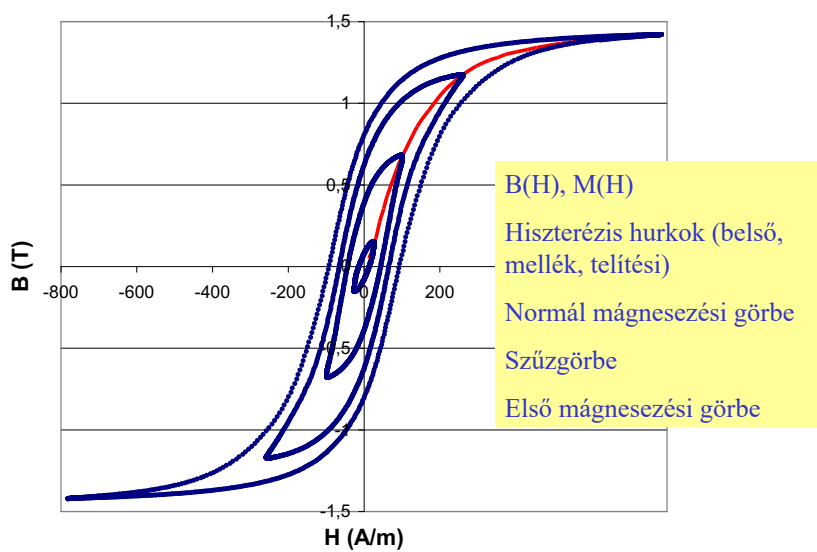
Antiferro ↑↓↑↓ (Cr, Mn)

Ferri ↑↓↑↓ (Fe₃O₄, CrO₂, ErO,
NiFe₂O₄, BaOFe₂O₃, Y₃FeO₁₂, MnFe₂O₄ ...)

5

5

Alapvető mágnesezési görbék

6

6

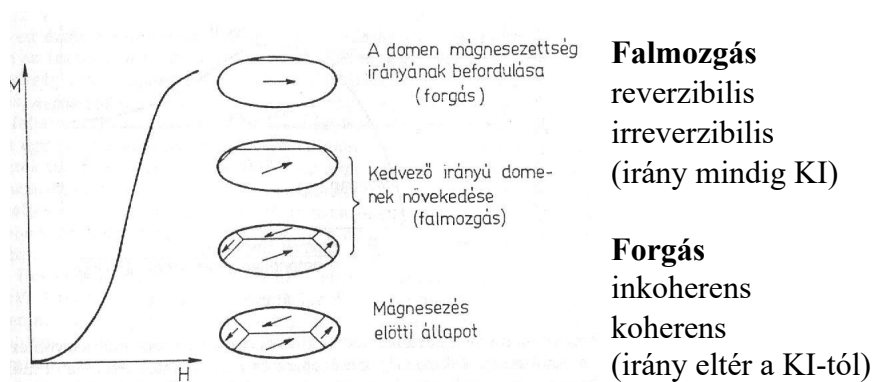
Hiszterézis görbéből származtatott fontosabb jellemzők

Telítési indukció (B_M)		Fe	2,15 T
Telítési polarizáció ($\mu_0 M_s$)		Ni	0,62 T
Remanens indukció (B_R)		Co	1,8 T
Koercitív tér (H_c)			
Permeabilitások (μ_r): kezdő, maximális, differenciális			
Jósági szám (BH) _{max}			
Szögletességi tényező B_R/B_M			
Veszteségi tényező			

7

7

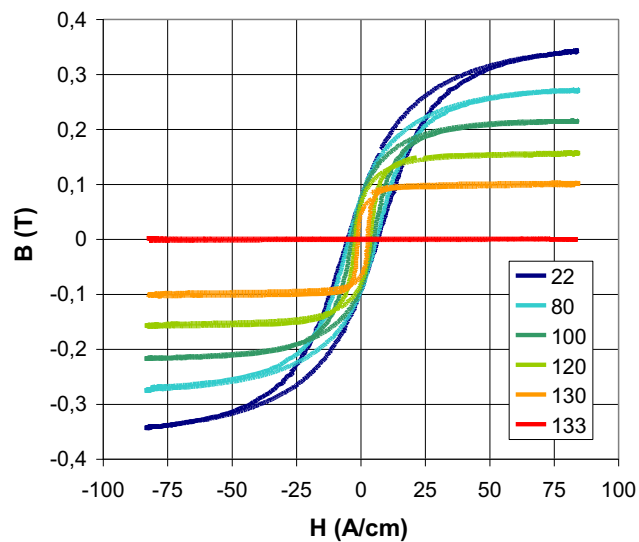
Az átmágnesezési folyamat kinetikája

8

8

MnZn ferrit hiszterézis görbéjének hőmérsékletfüggése
Curie hőmérséklet: 133 °C

9

9

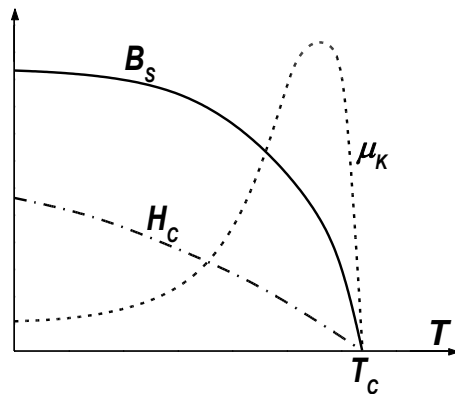
Néhány ferromágneses anyag Curie-hőmérséklete

Fe	770	°C
Co	1121	°C
Ni	368	°C
Gd	20	°C

10

10

Mágneses tulajdonságok hőmérsékletfüggése (ferromágnes)

Ferro $\Leftrightarrow$ Para

Curie-hőmérséklet

Reverzibilis, végtelenszer
ismételhető

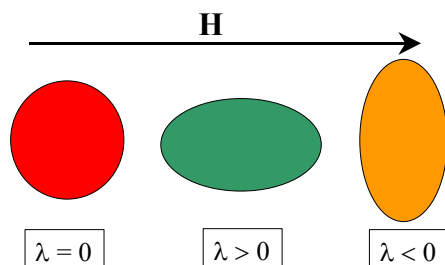
11

11

Magnetostrikció, magnetoelaszticitás

Mágneses tér hatására történő méretváltozás.

λ a telítéshez tartozó érték ($50-100 \cdot 10^{-6}$)

Fe $\lambda > 0$, Ni $\lambda < 0$

ultrahang generátor
transzformátor zúgása

$$\lambda_{\text{térfogati}} = \frac{\Delta V}{V}$$

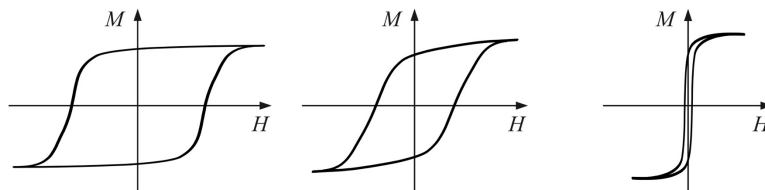
$$\lambda_{\text{lineáris}} = \frac{\Delta l}{l}$$

Pl: 1 m hosszú
 $\lambda = 100 \cdot 10^{-6}$
Méretváltozás: $\approx 0,1 \text{ mm}$

12

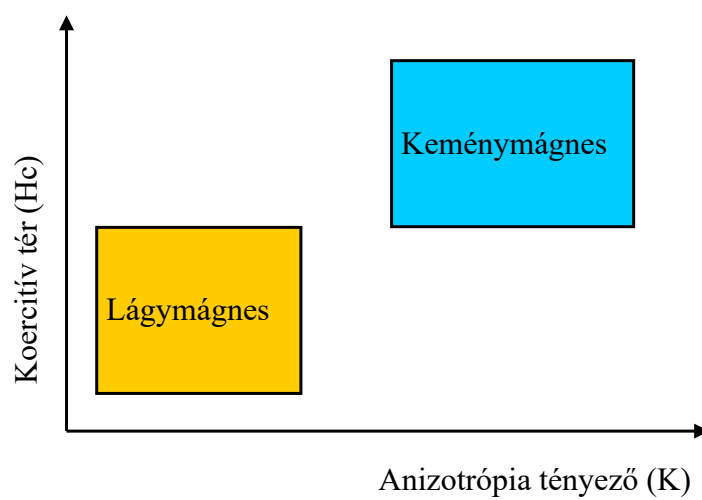
12

A műszaki alkalmazások lágymágneses és keménymágneses anyagai

13

13

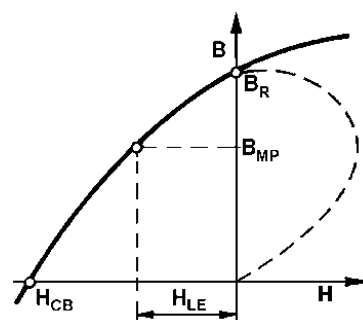

14

14

Felhasználói igények a keménymágneses anyagoknál

B_M	Nagy
B_R	Nagy
$(BH)_{max}$	Nagy
Hiszterézis terület	Nagy
$400 \text{ A/cm} < H_C < 9000 \text{ A/cm}$	

Keménymágnes jelleggörbe

15

15

Keménymágnesek jellegzetes felhasználási területei

Légzésben előírt indukció keltése / fenntartása.

Drága, sokszor alakíthatatlan.

Híradástechnika:

hangszórók, mikrofonok, mikrohullámú eszközök

Méréstechnika:

galvanométerek

Mechanikai mozgatás, rögzítés:

DC motorok, emelő mágnesek

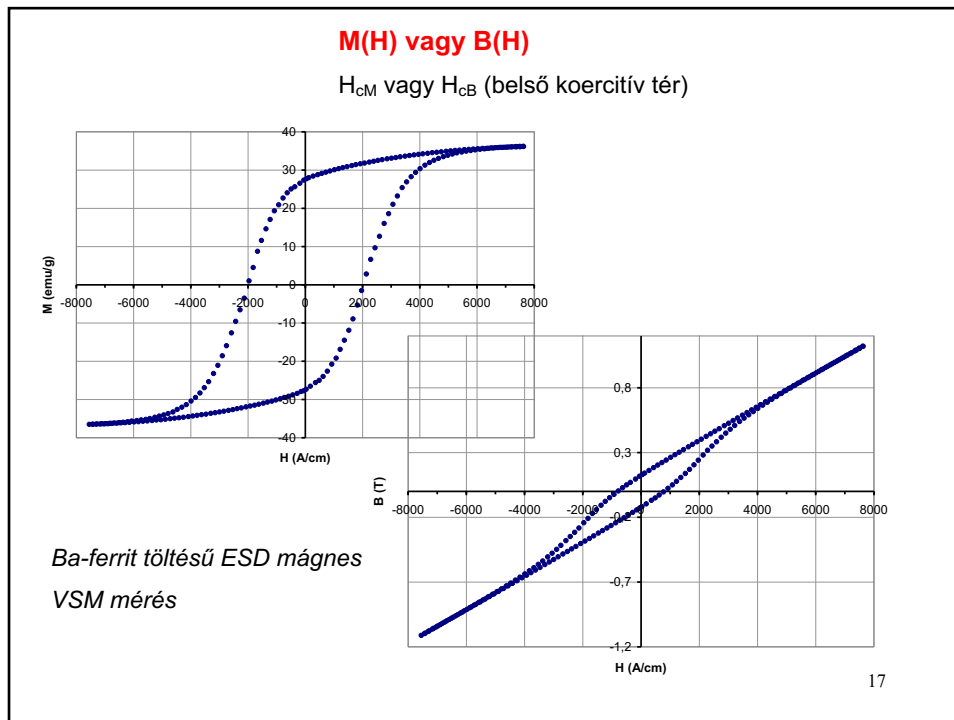
Mágneses információ tárolás:

magnó, videó, floppy, merevlemez

16

16

17

Fe - Al - Ni – Co ötvözetek Alnico

Domen méretű ferromágneses fázis nem mágneses „kvázi-domenfallal elválasztva. + alakizotrópia

$H_c \approx 300-500 \text{ A/cm}$

550 °C hőmérsékletig alkalmazható

Kitűnő termikus stabilitás

Rideg $\Rightarrow$ öntés, porkohászat

Izotróp, anizotróp

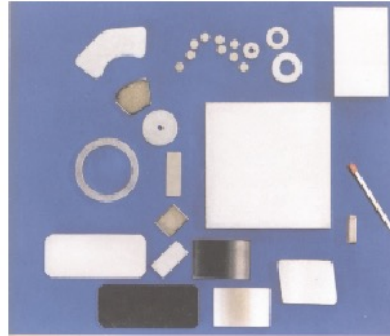
18

18

Ritkaföldfém mágnesek

- Ritkaföldfém (Sm, Nd)
- Előtvözet, őrlés, sajtolás (izosztatikus, mágnesteres), hőkezelés
- Gyémánttárcsás vágás

$H_C = 4000 - 9000 \text{ A/cm}$

Shapes of permanent magnets made of VACODYM and VACOMAX

19

19

SmCo Samárium-Kobalt

SmCo_5 ill. $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ összetételű intermetallikus vegyületek

Porkohászat

Hexagonális szerkezet $\Rightarrow$ nagy kritályanizotrópia

$H_C = 4000 - 7000 \text{ A/cm}$

Rideg, törékeny

Drága

20

20

Vas-Bór-Neodímium Fe-B-Nd mágnesek

Olcsóbb mint a SmCo
Kevésbé törékeny
 $H_C = 4000 - 9000 \text{ A/cm}$

$\text{Nd}_2\text{Fe}_{14}\text{B}$ ferromágneses fázis
(tetragonális rács)
Korrodál (galvanikus Ni, Zn, polimer
bevonat)
Max. üzemi hőmérséklet: $80-180 \text{ }^\circ\text{C}$

21

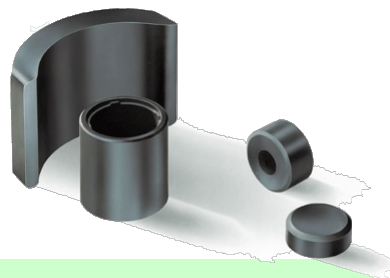
21

Kemény ferritek (Hexagonális ferritek)

Nemfémes mágnesek, kerámiák

Báriumferrit $\text{BaFe}_{12}\text{O}_{19}$

Stronciumferrit $\text{SrFe}_{12}\text{O}_{19}$

B_S kicsi (max. $0,46-0,47 \text{ T}$)

H_C nagy ($1300-2500 \text{ A/cm}$) $\leftarrow$ Nagy egytengelyű anizotrópia

Rideg, törékeny, alakíthatatlan (köszörülés)

Curie hőmérséklet alacsony $\Rightarrow$ prec. felhasználás nincs

Olcsó

22

22

ESD mágnesek

Elongated Single Domain

Hosszú, egydomén méretű szemcsék
(CuNiFe, MnBi, Fe₃O₄, Báriumferrit, Stronciumferrit...)

Kötőanyag (műanyag, gumi, alacsony op. fém)

23

Lágymágnesek jellegzetes felhasználási területei

- Fluxusvezető elemek
- Mágnesárnyékolások

Elektromechanikus eszközök:

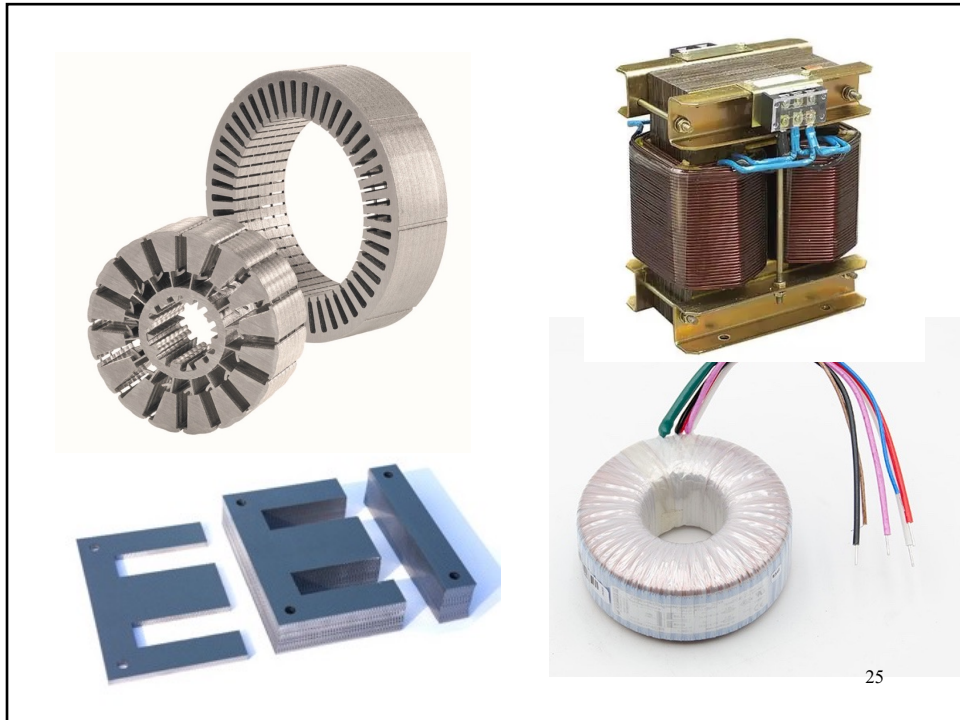
Emelő, mozgató mágnesek, relék, mágneskapcsolók

Elektromágneses indukció alapján működő eszközök:

Transzformátorok, fojtók, generátorok, motorok, leválasztó elemek

24

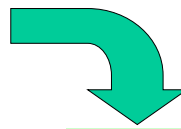
24

25

Felhasználói igények a lágymágneses anyagoknál

B_M	Nagy
μ	Nagy
$0,01 \text{ A/cm} < H_C < 1 \text{ A/cm}$	
Fajlagos ellenállás	Nagy
Curie-hőmérséklet	Nagy
Alakíthatóság	Nagy
Veszteség	Kicsi
Hiszterézis terület	Kicsi

Tiszta fémek és
homogén szilárd
oldatok.
Ötvözetek jobbak.

Mechanikai keménység $\leftrightarrow$ Mágneses keménység

26

26

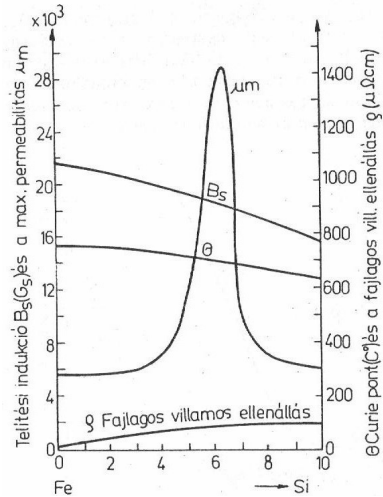
Fe - Si ötvözetek (lemez)

Erősáramú alkalmazás (nagy H, kis f)
 Tranzformátor, dinamó-lemez
 (0,2 - 1 mm)
 Si hatása: csökkenti az anizotrópiát

Optimum: 6,8 % Si **rideg, kemény**
 Tranzformátor: 4-4,5 % Si
 Dinamó: 3,2-3,6 % Si

Interstíciós ötvözők: C, N, O, P, Mn, S
 Maradó feszültség

Goss, kocka textúra

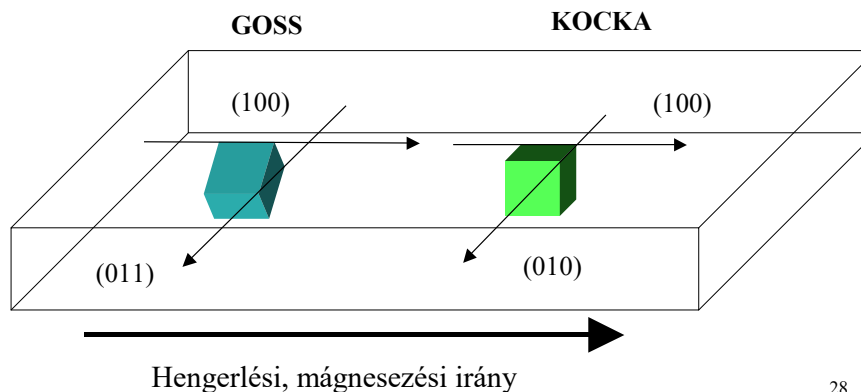

27

27

Textúrált Fe - Si lemezek

Külső H párhuzamos valamelyik könnyű mágnesezési iránnyal
 Hengerlés $\Rightarrow$ szemcse orientáció $\Rightarrow$ anizotróp, textúrás szerkezet
Mágnesezési irány meghatározott !

28

28

Fe - Ni ötvözetek (Permalloy)

80% Ni - 20% Fe

Kis telítési indukció (1,2 T)

Nagy permeabilitás (20.000 - 70.000)

Kis veszteség

Ni₃Fe rendezett rács (75% Ni, 500 °C) megakadályozandó !
Alakítás rendkívül sokat ront a tulajdonságokon.

Lágyítás (900-1000 °C, 1h), gyors hűtés,
feszültségmentesítés (600 °C), gyors hűtés

mágnes téres hőkezelés

29

29

Amorf – nanokristályos ötvözetek

Vékony szalagok (0,02-0,05 mm)

Eutektikus összetétel

Átmeneti fém (Fe, Ni, Co)

Nem fémes ötv.: (Si, P, N, C, B)

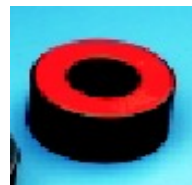
Gyorchűtés (10^5 °C/sec)

Harold Liebermann (1976)

Finemet: Fe₇₄Cu₁Nb₃Si₁₅B₇

40-50 Vol% nanokristályos fázis

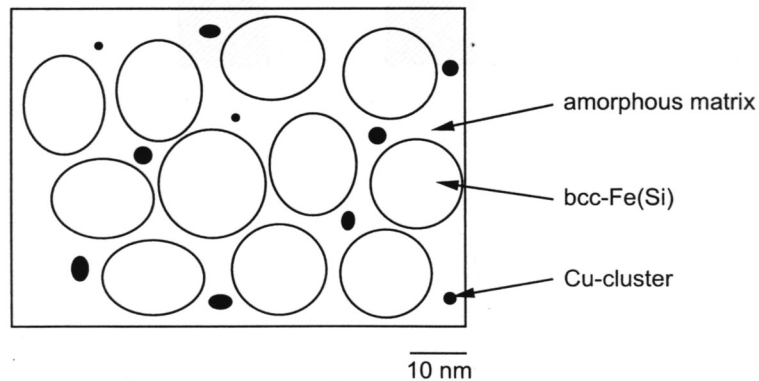
Fe, Ni, Co alapú
amorf ötvözetek

30

30

Nanokristályos állapot „szövetszerkezete”

31

31

Lágy ferritek, gránátok

Kerámia mágnes (Köbös spinel, Ferrimágneses rend)

⇒ Porkohászati technológia

⇒ Rideg, törékeny, nem alakítható (kösörülés)

⇒ Szigetelő (rossz félvezető) ⇒ nagy frekvenciás alkalmazások

MOFe_2O_3 FERRIT

(M kétvegyértékű fém: Mn, Zn, Ni)

Fe momentumok kompenzálják egymást ⇒ B_s kicsi

$3\text{M}_2\text{O}_35\text{Fe}_2\text{O}_3$ GRÁNÁT

(M kétvegyértékű ritkaföldfém: Sm, Eu, Gd)

Ittrium ötvözes → YIG

32

32